

000311-1

V Dürrenmatových „Fyzicích“ je někde věta, zdánlivě autenticky demokratická, že to, co se týká všech, mohou řešit jen všichni. (Připomnělo mi to dnes ráno rozhlasové čtení z knížky o Václavu Voskovi, kde byla také zmínka o jeho roli ve zmíněném dramatu. Musím to někde najít, měl bych tu hru snad v Praze mít.) To je však pseudodemokratický předsudek, který svědčí spíš pro Ortégu y Gassetu a jeho „Zradu vzdělanců“ než pro dobře pochopenou podstatu demokracie. Nepochybně jsou záležitosti, které se týkají všech a musí být (mají být) řešeny všemi. Jsou to záležitosti, kterým po správném a srozumitelném výkladu mohou všichni rozumět. Ale jsou také záležitosti, kterým mohou rozumět pouze někteří, totiž ti, kteří jsou dostatečně vzdělaní, dostatečně opatrní a zároveň odvážní, dokáží myslet na mnoho let dopředu, nemyslí jen na sebe, ale především na druhé (a také na ty ještě nenarozené), zkrátka vysoce kultivovaní a mravně pevní – tedy jen tzv. elita. A tito mimořádní lidé, bez kterých se žádná spořádaná a fungující společnost nikdy nemůže obejít (a pokud je nemá, upadá a hyne) musí být nadto vše nadání schopností přesvědčovat ty ostatní, protože bez nich by mohlo i nejlepší řešení být marné. Všichni – nebo alespoň velká většina – musí na uskutečnění projektu, který má být řešením, spolupracovat, všichni (nebo ona velká většina) s ním musí souhlasit, musí je pochopit – ale najít je, vymyslet je, propracovat a promyslet je do důsledků i do vzdálených následků mohou jen ti nejlepší. Řečeno slovy Masarykovými (a jistě mnoha jiných): demokracie potřebuje demokraty, sama – jak pouhý systém – nestačí. Ovšem je třeba se tázat, proč jako pouhý systém nestačí. Na první pohled by to mohlo vypadat tak, že ti demokraté nemají jiných závazků a úkolů, než demokracii jako systém naplňovat, jen se jejími normami a řády spravovat a řídit. A to právě by bylo stále ještě málo (stěžovat si na to, že mnoho lidí se demokratickými pravidly neřídí, je přílišné zjednodušení a dokonce zbanalizování problému demokracie a demokratičnosti). Demokrat totiž musí mít vlastnosti a zásady, které demokracii sice umožňují a zčásti dokonce zakládají, ale které z demokratičnosti nevyplývají, které nemohou být nejen formulovány v zákonech a pravidlech, ale které je dokonce nesnadno vyjádřit jakkoli jinak, má-li být zachována jejich obecná srozumitelnost. Je to spíše jakási filosofická interpretace, úzce spjatá s problematikou filosoficko-antropologickou, která jediná má šanci tady uspět s pokusem o vyslovení, o formulaci (a to je vždycky určité náročné zašifrování, které pak musí každým, kdo mu chce rozumět, být rozšifrováno). A právě v tom šifrování je největší problém: v každé společnosti bude (asi i v nejbudoucnější budoucnosti) vždy většina mít s takovým rozšifrováním obrovské potíže a bude nakloněna si vše zjednodušovat. A každé takové zjednodušení se může časem ukázat jako nebezpečná časovaná bomba, demokracii v její bytostné povaze ohrožující. Obávám se, že Dürrenmat na tento aspekt demokracie nějak pozapomněl – resp. že se (možná) ve své hře chtěl tomuto aspektu vyhnout. To by však i v této interpretaci bylo nutno kritizovat, protože nejde o okrajovou věc. (Písek, 000311-1.)